

Bai Euskarari—Ez Ikuskizunari

Ez dut kolokan jarri nahi Bai Euskarari kanpainaren arrakasta handia. Itzela izan zen. Oihartzun sakonekoa. Nahitaezkoa. Eta gainera, garai ezin hobean plazaratua. Hala eta guztiz ere, baimena eskatu nahiko nuke zenbait kritika mahai gainean jartzeko.

Lehenengo eta behin, harritu egin ninduen telebistarako publizitate iragarkiak zekarren musika-gaia. Europako hizkuntz zaharrenaren alde Vangelis-ek *1492 Conquest of Paradise* izeneko filmerako idatzi zuen partitura nagusia. 1992. zorigaiztoko urtean filmatua Ridley Scott iparramerikar zinegilearen zuzendaritzapean. Epikoa zalantzarik gabe, Colonek egin omen zuena bezalaxekoa. Hala ere, hiru belauntzi haietan joan ziren euskaldunen abizenak baino ez ditut lotura gisa aurkitzen. Ez ote zegoen euskal musikagintzan nota sobera honelako kanpainari soinu-banda egoki bat hornitzeko? Baiezkoan nago.

Dena den, zaporerik mikatzena zuzeneko ikuskizunetan sortu zitzaidan. Nire aburu apalean futbol zelaietan eskainitakoaren diseinua oker zegoen. Telebistak bereganatu zuen indar gehiena eta zuzeneko jaialdia hotz samar gertatu zen. Bilboko San Mames zelaiari dagokio nire kritika, bertantxe izan bainintzen.

Bihotzean gordeta genuen 1978ko jaialdi erraldoi eta gogoangarria. Eszenatokia zelaiaren erdi-erdian eta tauletatik sasoi hartan kantagintzan ziren izar guztiak igaro ziren. Emanaldi luze eta mamitsua. Garaiko arazo teknikoez josita (kantugile batengandik bestearengana tarte amaitezinak, kasu). Baina, sentimenduaren eremuan ederto murgildua. Ez dut uste hogei urte beranduago plazaratuak horren itzal ederra islatuko duenik.

Satelitepean antolatu zen ikuskizun honek ez zuen zuzeneko kilika sortarazi. Bideoaren nagusitasunak, zuzeneko musikaren gainetik, ordu eta erdiko saio urruna

eman zuen. Oso ausarta zen diseinuak porrot egin zuen. Zalantzarik ez dago bost zelaien arteko lotura ekimen aparta zela. Baina etengabeko konexioek eta deskonexioek zirrargarri izatera prest zegoen festa zapuztu zuten.

Harrigarria bada ere, nolabaiteko zirrara telebistaren bidez jarraitu zutenek bereganatu zuten, jaso dudan hainbat iritziren arabera. Bien bitartean, harmailetan asperetzen ari ginen. Egia esan, ez dut euskararen jairako Bartzelonako Olinpiaden irekieraren edota Pariseko futbol mundialen ikuskizunak bezalakorik eskatuko. Bitarte urrikoak garela badakigu.

Halere, euskal ikuskizun erraldoiak ez dira atzo goizekoak. Anoetako aterpean, esate baterako, nahiko eskarmentu metatu da azken hogeitau urteotan. Zuzenak eta zuzenean. Bai Euskarari kanpainari dagokionez, protokolo gutxiagoko emanaldi bat merezi genuen.

Harmailak gainezka (honelaxe aditu zuen *Euskaldunon Egunkaria*-k) izan daiteke begi-niniek grabatu zuten irudirik hunkigarriena. Taulen gaineko erregaia baino ez zuen falta sua bizteko. Oraingoan, su gabeko kerik.

Apoaren ere mu txikian

Azken bolada honetan bada poeta-idazleek sortutako ekinaldi ttipien uhin interesgarria. Formato txikiko ikuskari hauek musikaren laguntzaz jantzi dira. Horra hor *tandem* deigarriak, musikari eta idazleen artean osatuak: Koldo Izagirre eta Joseba Tapia; Mikel Markez eta Pako Aristi edota Iñigo Aranbarri, Jose Luis Otamendi eta Bide Ertzean.

Atzera begira jarriz gero honelako esperientziak izan direla gurean adieraz dezakegu. Gaur egungo daturik harriagarriena, berriz, batera sortu den kantitatea da. Gogoan dut Atxaga-Ordorika-Iturralde hirukoteak 1986-87. urteetan plazaratu zuten *Henry Bengoa Inventarium*. Joera honetan aitzindari eta ederrenetakoa.

Gure etxetik landa honelakoak ere aurki daitezke. Nire diskotegian maitekiro gordetzen dut Daniel Viglietti

eta Mario Benedettiren arteko *A dos voces* (Bi ahotsetara) izeneko errezitala, 1993an Buenos Aires-en grabatua. *Inventarium*-ekin gertatzen den bezala, ildo poetikoak eta giro musikalak bat egiten dute errezital horretan ere. Hitz eta gitarraren soka apalak bat. Besterik ez, giza-zirrara bizteko.

Gitarra barik Koldo Izagirrek trikitixa nahiago izan du. Joseba Tapia aurkitu du lagun eta ikuskizunari *Apoaren edertasuna* jarri diote izen. Lehenagoko orriotan Koldo Izagirreren aurreko abenturaz luze mintzo nintzen. *Dena lanbrotute ikustot* ekinaldiak hiru poeta, aktore bat eta ge-roago Bide Ertzean deitura hartuko zuen musika taldea batzen zituen.

Oraingoan bi aulki baino ez. Batean kontalaria, bestean trikitilaria. Apoaren istorioa ondo ederto ehuntzen da kontakizunen eta kantuen bitartez. Testuari kalitate handikoa irizten diot baina zalantzak sortzen zaizkit irakurtaldiaren egokitasunaz. Ñabarduraz jositako istorio hau patxadaz irakurtzeko gonbitea. Zuzenean aditzeko ez ote da mamitsuegia. Orekatsua goa iruditu zitzaidan aurrekoa.

Dena den Izagirre-Tapia-rena ohikoa ez den lana da eta irauten duen bitartean hurbiletik jarraitzea merezi du. Aristi-Markez bikoteak, berriz, Daniel Viglietti ekartzen dit gogora. Mikel Markez-en estiloak Silvio Rodriguez-ena ezezik Viglietti-ren islada ere agerian uzten du. Musikari errenteriar honek jakin badaki zer diren formato txikiko ekimen hauek. Lehenago Jose Mari Karrere ipuin kontalariarekin batera ibili baita. Sasoi hartako zenbait narrazio zuzeneko kantu inprobisatuen bidez sortzen zuen. Ausarta benetan.

Jose Luis Otamendi eta Iñigo Aranbarri ere trebatuak dira formato txikiko ikuskizunen bidean. Sarajevori eskaini zioten aurreko ekitaldi bat bideo-irudiak erabiliz. Gaur, Bide Ertzean musika taldearekin dabilta. Poesiak liluratu eta harrapatu zituen musikarien kasua dugu Bide Ertzean-
en istorio txikia.

Poeten berba, apoen kro-kroa. Bakan batzuen lilura. Edertasuna emanaldi ttipi hauetan aurki daiteke, ikuski-zun jendetsuen zorabioan baino sarriago.

Albokaren begikatea

Iazko urte amaieran Bilboko albokari zahar bati egin zitzaion omenaldia. Txilibrin deitzen zioten Silvestre Elezkano izenekoari. Aurreko belaunaldiekin lotura gorde duen azkenetakoa. Horra hor Kepa Junkeraren aitite panderojolearekin ibilitako Txilibriren pasarteak. Nola demontre bizi daiteke albokari Bilbao bezalako porlanezko hiri erraldoian? Misteriorik handiena zela zioen Laja trikitalariak.

Egia esan, Txilibrin Bilboko Pagasarri mendiarekin lotu ohi dugu. Albokak lurra behar eta mendi horretako erromerietan leku aproposa aurkitzen baitzuen. Eta Pagasarriren magalean aurre egin zion garai goibelei.

Gogoratu behar, gaur horren hedatuak diren herri musika-tresnek krisialdi latza igaro zutela orain dela bizpahiru hamarkada. Alboka, txalaparta, trikitixa... esku gutxitan ziren. Albokari dagokionez, Bilbo aldean Txilibrin eta Arratian Leon Bilbao altxor baliotsu honen jagole nabarmenetakoak izan genituen. Belaunaldi berriei lekukoa eman zietenak. Herri-usadioaren begikate ezinbestekoak.

Leon Bilbao, Maurizia panderojolearekin zebilena, utzi gintuenetik hona omenaldi frankoren protagonista izan da, Kepa Junkeraren disko baten titulua eta guzti. Txilibrinek, oster, gure artean jarraitzen du eta merezimendu handiz jaso zuen omena. Azken batean, hauek ditugu aurreko erantzule gaurko berbikundearen arrakastari dagokionez.

Bilbo aldean, kate honetan Ibon Koteronek disdira handiz lotu du bere lana. Txilibrin eta Leonen lekukoa hartu eta albokaren enbaxadore dabil herriz herri. Antzinako soinua musika berrien aroarekin harremanetan jarri duen enbaxadorea, hain zuzen.

Gipuzkoako lurretan, berriz, Joan Mari Beltranek burrututako lan aipagarria nabarmendu beharrean gaude.

Berak segida eman baitzien zaharkitzen ari ziren musika joera hauei. Herri-musika eskola sortu eta tradizioa berreskuratzeko grina zabaldu zuen. Honelaxe, gaur inor gutxi harritzen da Exkixu taldeak alboka rock indartsuarekin nahasten duen tenorean.

Albokaren folk berria

Patuak egungo folk talderik berritzaileenetakoari Alboka izena jartzea nahi izan du. Josean Goikoetxea, Alan Griffin, Josean Martin Zarko eta Juan Arriola talde honen oinarri dira. Dagoeneko bi lan plazaratu dituzte (*Alboka*, 1994 eta *Bi Beso Lur*, 1998). Azken lana kalitate handikoa dela adierazi nahiko nuke. Kritika oso onak jaso arren euskal ikusleek ez diete arreta handirik eskaini. Gure mugetatik at arrakasta ez dute falta etxean guztiz ezezagunak diren bitartean.

Euskal folkaren egoera arraroa behin baino gehiagotan aipatu dut orriotan. Oraingoan talde fin batek altxatu du hegaldia eta berton hegoak moztu bide dizkiote. Europan jorratzen diren bideetatik abiatu eta eremu zeltako kutsadura ez du ezkutatu nahi. Taldeari ikusleen arrakasta baino ez zaio falta baina euskal merkatu honetan folkak ez dauka merezitako lekua.

Jende gutxik jakingo du ETBk gabonak zoriontzeko pantailaratu duen kantuaren musika Albokaren ardura izan dela. Pantailaren sona handiko izar multzo haren atzealdean lau musikari kokaturik zeuden. Alboka taldearen kideek lan arras duina bete dute gure belarriak ase egin dituen gabonetako melodian.

Badakit bizitza ez dela zinea... eta ETB ez dela zentzu handiz jokatu ohi duen telebista. Hala eta guztiz ere, lanerako balio handiko jendea aukeratuz gero, emaitza ona begibistan dago. Xabier Euzkitze, bertso sortzaile trebe eta fina da. Alboka gaur egungo eszenako talderik samurrenetakoa. Biak batera aspaldian txoriaren etxean sortzen ez zen gustu handiko barne emaitza eskaini dute. Profesionalen aukeraketan dago koxka.

Kubako uzta

Kuba irlan azukre-kanaberaren uzta bezain emankorra dugu musikagilearena. Silvio Rodriguez-ek eta Pablo Milanes-ek (kritikak eta guzti) iraultzari jarri diote nazioarteko ahotsa. Euskal Herrian aski ezagunak dira beraien kantu eta kontzertuak. Silviok etorri zen azken aldi bietan (badi-ra urte franko), gitarra soilik soinean zuelarik, milaka zaletu bildu zituen. Kubatarraren kantuek bizi-bizirik diraute.

Miresmen handiz gogoan gordetzen ditugun bi kantugile hauek alde batera utzita, Kubako bestelako alea aztertu nahi dugu. Azken boladan baitarabilte hainbat izen berri hitzetik hortzera. Francisco Cespedes, Compay Segundo eta Lucrecia ditut ikusmiran.

Arestian aipatutakoek egundoko harrera izan dute Hego Euskal Herrian, Penintsulan sona itzela jasotzeaz batera. Gaztelaniazko espazioari buruz ari gara, jakina.

Francisco Cespedes aurtengo aurkikuntzarik biribile-na izango balitz bezala aurkezten dute telebistako iragar-kiek. Egia esan, *Vida loca* (Bizi eroa) kantuaren arrakastak zoratu du hainbat gazte. Jakin dezazuen, Alejandro Sanzen lagun min honek Kubatik alde egin eta Mexikon jarri duela bizilekua. Ikusteke dago noraino helduko den Kari-beko erauntsi gisa aurkeztu duten kubatar ohia.

Compay Segundok joan den udan egin zion lehenengo bisita Euskal Herriari. Hau ere irlak eman duen itzal handiko musikaria da. Baina kontuan hartu beharko da arrakastak laurogeita hamar urtera heldu zen sasoiari jo duela. Ry Cooder-ekin grabatutako lanak nazioarteko bidea zabaldu baitzion.

Bilboko Plaza Barrian zuzenean ikusi genuenok jakin genuen zer dela eta horrenbeste zarata. Komunikatzaile aparta izateaz gain, irlako tradizioaren erakusle bikaina da eta bere hornidura bako lan musikala sustraietan dazta. Eta erro hauek nazioarteko bilakatzen dute. Compay Segundok irlan dirau.

Amaitzeko Lucrecia izango dut hizpide. Celia Cruz-en oinordekoa izatera deitua denak aspaldian erabaki

zuen Estatu espainiarra bizilekutzat. Saltsaren erregina honek eszenatoki ugariren hautsa harrotu du. Euskal eguzkipean kantatu zuen azken aldia Getxoko Folk Jaialdian izan zen. Gorputz mugimendua eta ahots malgu eta bikaina dira bere armak. Gizarte-kontsumo honetan ongi moldatu den karibetarrak ez du aukerarik galtzen bere saltsa saltzeko.

Umore saila

Umorearen sailkapenari buruzko hausnarketa arin batekin emango diot amaiera artikulu honi. Ikuskizunaren tartan umorea azukrea bezain garrantzitsu bilakatu da. Telebistan dela, antzokietan dela, zineman dela, nekez aurkitzen dugu umorerik gabeko emaitza. Horra hor telebistako lau irribarre.

Sikofonia: pantailatik joan eta etorri den telesaio honetako joerari dagokionez, umore zuriaren sailan jarriko nuke (aurpegi zuri eta sudur gorriko clown klasikoaren il-dotik). Sinplekeria larregi, agian. Erraza, arina, ironikoa.

Lourviers: pantaila txikian nahiz tauletan Txomin del Regato delakoaren moldaketa garaikidea (Iñigo Aranbarrik aldizkari honetan behin azaldu zuen bezala). Ganorabakoa, lodia, parodiazalea.

Algara: 1992. urtean estreinatu zen *Clown Club*-en formatoaren jarraipena. Clown garaikiderik hoberenen bilkura. Irudimen handiko umorea. Azkarra, ikusgarria, zuhurra.

CQC: Caiga Quien Caiga. Espainiako telebistan dagoen umorerik finena. Gran Wyoming *showman*-aren neurrikoa. Gaztelaniaz ekoizten den nire saiorik gustukoena. Zirikatzailea, zorrotza, argia.

Norberak aukera dezala irri egiteko zioa. Gaurko ikuskizunetan soberan baita. ♪